

Pan Tadeusz, czyli ostatni zajazd na Litwie

Głównym bohaterem jest zbiorowość, to szlachta polska w całej swej różnorodności, od magnaterii (Stolnik Horeszko), poprzez zamożną i średniozamożną (Soplicowie), aż do zaściankowej (Dobrzyńscy) – ich życiem codziennym rządzą tradycja i etykieta. Strażnikami tych niepisanych, ale ogólnie uznawanych zwyczajowych zasad są Sędzia, Podkomorzy, Wojski Hreczecha. Jednocześnie przedstawiciele starszego pokolenia – „ostatni klucznik Horeszkowa”, „ostatni w Litwie woźny trybunału”, Podkomorzy, który „ostatni tak poloneza wodzi” – należą już do minionej epoki. Natomiast poprzez kult tradycji narodowej Soplicowo stanowi „centrum polszczyzny”.

Tytułowy pan Tadeusz jest bohaterem raczej przeciętnym, choć – razem z Zosią – reprezentuje młode, wolne od szlacheckich wad pokolenie, świadome konieczności zmian (np. uwłaszczenia chłopów).

Najbarwniejszą postacią jest Jacek Soplica, szlachcic-zbrodniarz, który przeszedł przemianę wewnętrzną; walcząc na wielu frontach wojen napoleońskich i będąc konspiratorem, emisariuszem, więźniem politycznym w trzech zaborach, uosabia on wzór Polaka patrioty, żołnierza wolności z *Ksiąg pielgrzymstwa*.

Niektóre postaci, np. Hrabia, Telimena, wielbiciele cudzoziemszczyzny, są niemalże typami rodem z komedii. Trzeba przyznać, że także inni bohaterowie są przedstawieni z humorem, wystarczy przypomnieć, że Wojski, znawca sztuki łowieckiej, „nosił skórzaną plackę: czasem w miejscu stania, / Duma długo i – muchę zabije na ścianie”, a Tadeusz pokłótni z Telimeną „czuł niewymowny pociąg utopić się w błocie”.

Rozbudowane **opisy przyrody** (ok. 1500 na 10 000 wersów) podkreślają współlistnienie ludzi i natury, harmonię Soplicowa, gdzie nie ma miejsca na romantyczny bunt, życie jest podporządkowane rytmom przyrody, a ziemia to jeden wielki ogród; trudno określić dokładną porę roku, ale jedno jest pewne: poeta opisał czas zniw (lato), grzybobrania (jesień) w ks. I-X, wiosnę w ks. XI-XII, ale pominął zimę; rozbudowane porównania, animizacje, przenośnie pozwalają dostrzec powinowactwa łączące ludzi i przyrodę – jedność w różnorodności.

Bezpośrednie **tło historyczne** stanowi wyprawa Napoleona na Rosję, natomiast poprzez koncert Jankiela zostają przywołane wszystkie ważne momenty z historii Polski: Konstytucja 3 maja, Targowica, insurekcja kościuszkowska, rzeź Pragi, powstanie legionów. Jej obecność w Soplicowie wiąże się także z postacią Jacka Soplicy-księdza Robaka, przybyłego z misją przygotowania na Litwie powstania. Jego plany niweczy Gerwazy. Zamiast patriotycznego zrywu szlachty następuje zajazd (na szczęście „ostatni”) domu Sopliców w imię samowolnego egzekwowania prawa i sprawiedliwości.